

Рецензія на монографію Тетяни Гуменюк «Гуманітарні науки в УРСР (західні області). 1944–1991 роки. Сучасна українська історіографія»¹

З гуманітарними науками пов'язане формування системи цінностей, орієнтирів та потреб, сталість інтересів суспільства, морально-правовий клімат у державі. Гуманітарні науки, як відомо, виконують важливі пізнавальну, інформаційну та соціокультурну функції, формуючи не лише власний інтелектуальний простір, а й суспільну свідомість через актуалізацію тих чи інших подій в історії. Важливого пізнавального та практичного значення набуває осмислення ролі наукових осередків щодо гармонійного та всебічного розвитку українства, формування національної еліти з державницьким мисленням.

Як відомо, історіографічний процес залежить від характеру й рівня демократичності політичного режиму. Радянський тоталітаризм суттєво обмежував творчий потенціал істориків, звужував історіографічний простір та диктував вибір тематики досліджень суспільно-політичних процесів, що спричинило перекручування і спотворення історичної правди. Українська радянська історіографія під тиском правлячого режиму перетворилася, окрім деяких моментів, на інструмент ідеологічної роботи та коментування його політики. Тематику досліджень, зокрема з питань суспільно-політичних процесів в УРСР повоєнного двадцятиріччя, їх ідейну спрямованість визначали замовлення директивних органів із заздальгідь запроєктованими висновками та оцінками, що штучно обмежувало поле нових пошуків.

Пріоритетними напрямками сучасної історичної науки залишаються питання, пов'язані з розвитком і формуванням гуманітарних наук у повоєнний період. У центрі уваги автора перебували напрями розвитку академічної науки в західних областях УРСР, вплив суспільно-політичної ситуації на функціонування гуманітарних наук, на діяльність західноукраїнської інтелігенції у другій половині 40-х — у кінці 80 рр. ХХ століття.

У монографії Т.І. Гуменюк вперше комплексно за проблемно-хронологічною схемою узагальнено сучасну українську історіографію розвитку гуманітарних наук західних областей УРСР у другій половині 40-х — кінці 80-х рр. ХХ ст. До сьогодні науковці здійснювали фрагментарні спроби вивчити стан і ступінь досліджуваності деяких аспектів означеної теми, про що свідчать спе-

* *Іван Патер* — завідувач відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, доктор історичних наук, професор.

¹ *Гуменюк Т.І.* Гуманітарні науки в УРСР (західні області). 1944–1991 роки. Сучасна українська історіографія / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького. — Львів, 2015. — 572 с.

ціальні статті, вступні чи окремі розділи дисертаційних та монографічних праць. У праці автор окреслила основні історіографічні галузі й тематичні напрями дослідження теми, описала історико-культурний контекст розвитку проблеми, переосмислила низку доцьогочасних висновків, стереотипних тверджень, концептуальних підходів, які домінували у працях радянського періоду.

Для реалізації поставленої мети автором використано комплекс загальнонаукових, міждисциплінарних і конкретно-історичних методів. Розв'язанню конкретних завдань сприяло застосування методів історіографічного аналізу та синтезу, генетичного, проблемно-хронологічного, порівняльного, ретроспективного, методу біографістики. Їх вибір зумовлений темою дослідження, його структурою, специфікою сучасних методологічних підходів, запозичених істориками з інших наукових дисциплін. Українська історіографія використовує також описовий метод, що передбачає розкриття типових властивостей, ознак, відмінностей, кількісних та функціональних характеристик. Однак, незважаючи на розмаїття методів дослідження, визначальним став проблемно-хронологічний метод, що дає змогу рельєфно представити шляхи загального нарощування історичних знань різних змістових сторін аналізованої теми.

Усвідомлюючи складність і багатогранність поставленої проблеми автор не претендує на абсолютно повний і вичерпний аналіз зазначеної проблеми, а зауважує, що монографія відображає специфіку авторського підходу до розгляду та викладу окремих питань, прагнення автора забезпечити його науковість, внутрішню логіку, структурну узгодженість розділів та основних ідей.

У монографії Т.І. Гуменюк реконструювала важливі наукові здобутки дослідників історії українського мовознавства, літературознавства, мистецтвознавства, відтворила цілісну картину ідеологічного «приборкання» української інтелігенції, актуалізувала суспільно-політичні процеси, що визначали тематику наукових досліджень, специфічність формування радянського способу життя і мислення.

Окрім цього, новизна дослідження Т.І. Гуменюк зумовлена застосуванням міждисциплінарного підходу: до предметно-об'єктивного поля історіографії введено праці філологів, літературознавців, релігієзнавців та інших представників гуманітарних наук, які поглиблюють знання про становище, наукові здобутки української гуманітарної науки другої половини ХХ ст.

Автор слушно відзначила, що на сучасному етапі розвитку історіографії перед українськими науковцями постає важливе завдання: враховуючи досягнутий рівень знань, наявну інформаційну базу та сучасні теоретико-методологічні інновації, продовжити реконструкцію історії розвитку історичної, філологічної наук, літературознавства, філософської науки та релігієзнавства, мистецтвознавства у західних областях УРСР другої половини ХХ ст.

Пропоноване дослідження дасть змогу проаналізувати праці сучасних українських учених, присвячені дослідженню становища і функціонування гуманітарних наук у західних областях УРСР у другій половині 40-х — кінця 80-х рр. ХХ ст., узагальнити науковий доробок українських науковців радянського періоду, критичні оцінки вітчизняних учених.

Монографія Т.І. Гуменюк є завершеною науковою працею, в якій пропонується вирішення актуальної наукової проблеми пов'язаної з необхідністю аналізу, систематизації та оцінки історіографічних джерел, які становлять її підгрунття, для того щоб визначити головні досягнення, прогалини й перспективні напрями дослідження.